

Úvod do filosofie (pro nefilosofy) [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Úvod do filosofie \(pro nefilosofy\) \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Úvod do filosofie \(pro nefilosofy\) \[FF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 4. 10. 1995

◆ lecture, Czech, origin: 4. 10. 1995

Úvod do filosofie (pro nefilosofy) [FF UK] [1995]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Přednáška z filosofie pro nefilosofy může znít jako přednáška z fyziky pro lingvisty nebo naopak přednáška o lingvistice pro chemiky.

To může takhle znít pro toho, kdo neví, co je filosofie. Takže já bych vás prosil, i když někteří to nesete úkorně jako nějakou donucovací záležitost, která na to ještě smrdí tím, že vlastně pokračuje v těch ideologizacích marxisticko-leninských, tak abyste strpěli takové předběžné úvahy, jaká je funkce filosofie jednak vůbec na univerzitě. A to znamená zároveň si ujasnit, co je univerzita, poněvadž jak víte, u nás to nikomu není jasné. U nás nedávno parlament odhlasoval technické univerzity a univerzity tam, kde byly dva obory dobře pěstované, ale zcela technické, industriální, a teď je to univerzita, třeba Pardubice. Páni poslanci nemají ponětí o tom, co to je univerzita.

Novináři nemají ponětí, veřejnost nemá ponětí, nikdo neprotestoval. To je jako kdyby si obuvník dal na vývěsku: Výsek masa. To je přesně totéž. Tady musíme si taky ujasnit, co to je univerzita. A pochopitelně musíme si uvést některé argumenty, které mluví pro to, abyste byli povinni absolvovat takzvaný úvod do filosofie.

A zároveň se musíme také tázat, co to je úvod do filosofie. Úvod do filosofie je blbost. Do filosofie vás uváděla maminka, tatínek, nejbližší v rodině, když jste se učili mluvit. A vy v hlavě máte spoustu všelijakých sloupků, úlomků filosofie, většinou naprosto zastaralých a nesmyslných, dávno už rozpoznaných jako chybných, ale to máte v hlavě. A tomu říkáte zdravý rozum.

Ten problém je v tom, že vlastně by teď měl nastat velký *brainwashing*, vymetání toho, co v té hlavě máte. Ale jak víte, to není možné. Když vymetete z počítače všechno, tak se vám ani nehne. Vy tam vždycky něco musíte nechat, a než to všechno odtamtud vyženete, tak tam musíte dát něco jiného, abyste s tím mohli pracovat. Prostě nejde to tak udělat, vymést. Lidská hlava je ještě mnohem komplikovanější. Vymést to tam vlastně nejde, to jsou všechno metafory. *Brainwashing* je metafora. Ale vy se musíte připravit na to, že to, co si myslíte a co si myslíte o svém myšlení, je nekontrolováno. Vy nemáte schopnost, nejste připraveni to kontrolovat. A to platí nejenom pro vás jako pro studenty, to platí pro vědce. Ví vědec, co dělá, když vědecky pracuje a když vědecky myslí?

Tak to jen tak pro začátek a teď se podíváme na ty argumenty, které mluví pro filosofii. Ty argumenty si můžeme rozdělit, to je naprosto libovolná záležitost, do tří skupin. A možná ani, jak uvidíte, jednotlivé argumenty nemůžeme zařadit do jedné z nich, přesahují vždycky také někam jinam, protože myšlení je vždycky komplexní, komplikovaná záležitost, záležitost spojování a uvědomování si souvislostí, které na první pohled unikají.

Takže jakmile tematizujete ve filosofii něco, tak vždycky musíte myslet na všechno ostatní, co vědci si velice zjednodušovali, k tomu se snad dostaneme. Tedy nejprve ty argumenty. Já jsem se nezmínil o tom, že ten název úvod do filosofie někdy má také jméno *propaedeutika*, *filosofická propedeutika*. To má všelijaké zase historické pozadí a nemusíme se tím zabývat, jen abyste věděli, že se tomu tak také říká, ale je to také vlastně nesmysl. To mělo funkci, když nikdo ještě téměř filosoficky nemyslel, ani takovým tím špatným způsobem, kdy něco z filosofie věděly jenom malé tenké vrstvy společnosti. Tak potom, když nějaký synek, kterého učitel objevil u nějakého středního nebo malého rolníka, když ho objevil jako talent a pak zařizoval nějaké další studium, že by ho bylo škoda, aby oral, tak možná tam mělo smysl mluvit o nějakém uvádění do filosofie a do dalších věcí a o *propedeutice*. To je prostě jakási předpedagogická činnost. Ta *pedeutika* je od *paidos*, *paideutika*, to se týká dětí. Tedy *propaedeutika* je vlastně uvádění dětí do a tak dále. Možná že tehdy tam opravdu té filosofie v hlavě moc neměl takový mládenec; dívky se k tomu dostaly až mnohem později.

Dneska to skutečně neplatí. Dneska, já asi víte, že také přednáším nějaký čas na teologické fakultě a tam mám zvlášť takovou pozoruhodnou úlohu: vyhánět z hlavy, pokud se mi to daří. Ale to se nedaří vždycky, to je vždycky velká sláva, když se to u jednoho, u dvou podaří. Ti studenti tam přijdou plní nadšení, aby se

vyzbrojili ještě lépe v tom, co už vědí. A oni to samozřejmě vědí lépe, protože si zakládají na té své tradici. Je to taková ekumenická teologická fakulta, kam posílají malé církve své adepty teologie. Tito lidé, zejména z některých prostředí, to vědí všechno už předem správně, jenom se teď potřebují vyzbrojit, vědět tu literaturu a techniku. Jdou tam jenom proto, aby zvládli určité techniky, ale oni nechtějí a nesnášejí, aby jim někdo zpochybňoval to, co si v hlavince přinesli. A ono je to všechno špatně, zejména pokud se týče filosofie. Všechno špatně. Oni si dokonce myslí, že tam žádnou filosofii nemají, to je vůbec nejhorší.

Tam je to nejnázornější, ale uvěřte mi, že něco podobného je to také s vámi. Čili to je taková potíž, že já budu muset právě proto, že nejste orientováni na studium filosofie, vás čas od času provokovat některými paradoxy a *paralogismy*, které obvykle bývá v těch příslušných oborech, které studujete – pokud tam nejsou samozřejmě filosoficky dobře připravení učitelé – zvykem zamlčovat. Pokud možno o tom nemluvit. Abych se nedotkl nikoho na této fakultě, tak řeknu třeba, když přijдете na Matfyz a tam vyslechnete jakousi přednášku z fyziky a zeptáte se: „No a co je tedy čas? A co je tedy prostor?“ když pořád se o tom mluví, fyzik se nemůže... tam všude v těch vzorečkách třeba máte *t*, to znamená čas. A vy se zeptáte: „A co to je?“ Čas? No tak jednak ihned ve vás budou vidět šfouru, že zavádíte řeč, kam nemáte. To přece není záležitost, která se má probírat, vy si máte navyknout pracovat s tím *t*. A co to je, to je vedlejší, to je otázka interpretace. A vy musíte, ten algoritmus prostě, ten vám musí vniknout do krve.

Tak samozřejmě tohle je ve všech oborech. Každý obor má své třinácté komnaty, kam se nechodí. Filosofie je o tom, aby tyto... to není tak, že tam je třináctka a napsáno, že tam za nějakou tapetou jsou vůbec nějaké dveře. To se musí nejdřív odhalit. Toto má dělat filosofie. Eventuálně, když tam nejsou, tak je udělat. To je důležité, poněvadž ta místnost tam je, jenom dveře tam scházejí. Filosofie je musí udělat. Filosofie vždycky musí probourávat tam, kam nikdo nechce chodit. Když filosof vyhovuje, když dělá jenom to, co je provázáno potleskem, tak přestává být filosofem. To je velké nebezpečí, které nastává. Není nic horšího, než když se nějaká filosofie stane módou a když se stane zvykem, že lepší společnost chodí na nějakého filosofa.

U nás samozřejmě k tomu nemůže dojít, ale bývávaly takové časy. Například já se pamatuji poválečně, jak dámy chodily na Patočkovy přednášky. Jednak v semináři, jednak v Dopravní ulici, kde ještě také byla posluchárna největší. Na začátku století bylo běžné ve Francii, v Paříži, že si dávaly dámy – já pravím dámy, aby to bylo... když řeknu páni, tak to nic neznamená – dámy si dávaly sraz nikoliv v kavárně, ale u Bergsona. Chodit na Bergsona. A teprve v kavárně až potom se pak mluvilo, žvanilo o tom, co eventuálně prý Bergson řekl, co z toho dámy zachytily. To je nebezpečí.

Filosof, který není v napětí se svou dobou, v napětí se svým prostředím, se musí tázat, co je chybného v jeho filosofii. My si ještě ukážeme při různých příležitostech, k čemu tohle napětí, jakou tu funkci má filosof, že musí být trochu v napětí. Ale to by bylo jednak předčasné, jednak trochu zbytečné pro vás, poněvadž vy nemůžete být v napětí takovém jako filosof. Vy budete v napětí jiném, vy budete v napětí vůči světu té vědy, kterou studujete. Ale jestli budete také jenom vyhovovat, to je otázka nikoliv vašeho studia – samozřejmě během studia musíte vyhovovat, jinak budete nevyhovující – ale musíte si stále připomínat, co v té vědě je vám divné. Vy si na to nesmíte jenom zvyknout. Vy to musíte znát a zároveň ty otázky, které vás budou napadat, nejlépe si zapisovat, i v té vaší vědě, nejenom ve filosofii. A vracet se k nim, nezapomenout na ně, poněvadž to nejhorší, co může být, že prostě proniknete někde do nějakého světa a teď se tam zablokujete, zafixujete a už necháte všeho ostatního. Ale to je zas bod, ke kterému se vrátíme, až budeme kritizovat z filosofického hlediska vědy, vědecké obory.

Tak teď ty tři důvody nebo tři skupiny důvodů, typy argumentace, proč ta filosofie má na univerzitě, a zejména na filosofické fakultě, být. Samozřejmě zase to musím říct tak, aby to trochu bylo v napětí s tím stavem, takže zároveň vám ukázu některé běžné skutečnosti, které tady na té fakultě jsou, které jsou v nepořádku z hlediska filosofického.

Pokud jde o filosofii, tak především bychom mohli, jako první typ – a jak říkám, je to libovolná záležitost,

mohli bychom udělat dvanáct typů třeba, to je jenom *ad usum Delphini*, jak se říká – mluvit o důvodech historických. Jako v právu se mluví o historickém právu a přirozeném právu, no tak tady bychom mohli mluvit o důvodech historických a důvodech formálních. Formální jsou ty, které platí ve všech dobách, a historické jsou ty, které nějak začaly platit a od té doby se to pořád táhne. Proč dáváš ten kmín do tohohle jídla? Maminka ho tam vždycky dávala. A proč ho tam dávala maminka? Babička říkala, že nikdy se to jinak nedělalo. To je ten historický důvod. Nemusí to být vždycky takhle směšné, ale ve skutečnosti, když jdete do toho, to je princip konzervatismu. Dělat to tak, jak se to dělalo vždycky.

Pochopitelně, když dochází k velké změně, třeba společenské jako u nás, tak konzervativci nemají co dělat, protože nemohou zachovávat staré, a aby měli co zachovávat, tak nejdříve musejí udělat revoluci, což je v rozporu s konzervatismem. To je tenhle problém obrovský: co to znamená změna ve společnosti? A tak se stejně můžeme ptát, co to znamená změna ve způsobu života univerzity. Samozřejmě ta změna může být vždycky obojí: může být k lepšímu i k horšímu. To je třeba vždycky posoudit.

Teď ty historické důvody jsou spojeny s tím, jak vznikaly univerzity. Víte, že Karlova univerzita je velmi stará, i když ne nejstarší, ale je nejstarší univerzitou v této středo- a samozřejmě východoevropské části Evropy, 1348. A budeme za tři roky slavit zase kulaté výročí, i když to bude jenoch na 50 let – já jsem zažil ještě jako student, když se oslavovalo kulaté výročí těch rovných 600 let. Je to stará věc. Univerzity vznikaly tak, že – a zase teď je to zjednodušení a historiky prosím o omluvu, ty si to můžou nastudovat, když budou chtít, nejsme tady kvůli historii – velmi rychle si univerzity navykly se dělit nebo zřizovat čtyři fakulty a z nich ta filosofická se jmenovala filosofická, jmenovala se artistická, ale byla to vlastně filosofická. Fakulta byla předpokladem pro studium a její absolutorium bylo předpokladem pro studium všech dalších tří oborů. Ty tři obory byly právnictví, lékařství a teologie. Měl jsem to říct v obráceném pořadí, protože teologie byla [nesrozumitelné], ale to je, když je to poslední a nejvyšší, že podle toho, jak ta byla nejdůležitější, ale i v teologii bylo třeba nejprve vystudovat filosofii. A totéž v oboru práv a medicíny.

Zvláštní je, že se té filosofii říkalo artistická. A možná víte, že se tam mluvilo o sedmi svobodných uměních, *septem artes liberales*. Je to zvláštní proto, že vlastně ty filosofické obory, a ono to nebyly jenom filosofické, ale tehdy byly považovány za filosofické, že byly považovány za *ars* nebo *artes*, za umění ve smyslu dovednost. Ne umění, jak dneska chápeme, že to malířství a tak dále, ale umění jako něco umět. A že když někdo chtěl studovat něco dalšího, práva, medicínu, tak nejdříve musel něco umět, že ho tam nevzali prostě nic neuměvšího. Něco musel umět. Pochopitelně, že filosofie nespočívá v tom, že člověk něco musí umět. To je jiná věc, to není věc filosofie. Filosof naopak musí stále šlapat [nesrozumitelné] tam, kde neví, kde neumí. Tam je filosofie doma.

To si připomenete snad, já si teď zahraju se slovy, co to je filosofie? Tradice, ale dost pozdní tradice, říká, že filosofie je název, který vymyslel Pýthagorás a že zároveň podal výklad. Do té doby se totiž většinou o filosofech mluvilo, a nejen filosofech, o všech, o státnících a podobně, se mluvilo jako o *sofoi*. Jednotné číslo je *sofos*. To je mudrc, moudrý. A Pýthagorás prý první odmítl tento název pro sebe, a to s odůvodněním, že lidé přece nejsou moudří. Moudří jsou pouze bozi. Ale člověk touží po moudrosti, prahne po ní, miluje moudrost, kterou nemá. Tento výklad najdeme dost pozdě, takže nevíme, jestli je to pravda. Je to u Diogena Laertia v *Životopisech filosofů*.

Nejstarší literární doklad této teorie nebo tohoto zdůvodnění slova filosofie najdeme teprve u Platóna na třech místech a nejdůležitější je *Symposion*, kde na slavnosti, při které se nasedělo, poněvadž Řekové neměli židle, nýbrž lehátka, tak se tam leželo, tak se tomu říkalo „spoluležení“ nebo „ležení pospolu“, *symposion*. Sešli se na oslavu básníka Agathóna, který vyhrál cosi v Panathénajích a domluvili se, že každý pronese nějakou oslavnou řeč na boha Eróta. Sókratés měl sice přijít na řadu trošku dřív, ale přesedl, takže přišel až na konec na řadu a ostentativně odmítl tu oslavu pronést. A to s odůvodněním – všichni se divili, když nejdříve souhlasil – s odůvodněním, že se domluvili, že budou přednášet všichni oslavné řeči, ale ne že budou lhát, až bůh brání, že on si myslí, že oslavovat se smí jenom tak, že se říká pravda. Tak mu povolili, že může říkat pravdu a jenom pravdu a on první, co začal, řekl, že Erós není bůh.

A teď si uvědomte, že to psal Platón. Mimochodem na tom si teď ukážeme, jak se čtou filosofické texty. Psal to Platón, psal to jakožto žák Sókratův a psal to po jeho smrti. Sókratés byl odsouzen k trestu smrti, protože byly dva body obžalovací: protože neuznával státní náboženství, athénské bohy, a za druhé, že kazil mládež. Tento důvod tradičně se ozývá vždy znovu čas od času. Sókratés byl odsouzen za to, že neuznává státní bohy. Jedním ze státních bohů byl Erós. Tam někteří předřečníci na tom *Symposiu* si stěžují, že Erós má v Athénách, v okolí, málo chrámů, že by se mělo postavit víc chrámů. Nikdo není na pochybách, že Erós je bůh. A Sókratés najednou přichází s tím, že Erós není bůh, nýbrž jenom mocný *daimón*. A pochopitelně to muselo znít jako dodatečný souhlas se Sókratovým odsouzením.

Takže Platón si musel vymyslet něco, aby to nezůstalo na Sókratovi, že odmítá Eróta jako boha. Vymyslel si jakousi kněžku – neříká se, při kterém chrámě byla, určitě ne u chrámu Erótově – protože ta ho naučila, když byl mladej, tak ho naučila některým věcem, mimo jiné tomu, že Erós není žádný bůh. A tam v tom dialogu se říká, když Sókratés na to vzpomíná, co mu ta žena řekla, tak je ta žena charakterizována jako žena znalá božských věcí. To je velice důmyslně provedeno, protože Sókratés jako mladík byl zkažen a jistě ne sám, té mládeže bylo zkaženo asi víc touto ženou, která říkala, že Erós není bůh. Přičemž tato žena měla kompetenci teologickou, ona byla znalá božských věcí. To je jakási námitka: kdo z těch, kdo odsoudili Sókrata, je vůbec kompetentní, aby posuzoval, který bůh je pravej a který ne? Jak to, že mluví o tradici athénských bohů a nepřihlížejí k tomu, že mohou být nějaké důvody pro to se domnívat, že s těmi bohy něco není v pořádku? Samozřejmě na to jsou kompetentní, ale kompetentní byla Diotima, to je ta žena znalá božských věcí. Kdo do toho má co kecat? Který parlament má právo rozhodovat, který bůh platí a který neplatí? To je v pozadí. To tam samozřejmě není řečeno, ale proto tam ta Diotima je, ta vymyšlená osoba, má tuto funkci. Zároveň tato žena je vylíčena, jako že nemá páru o filosofii. Přesto uvádí Sokrata do filosofie. Na tom se ukazuje zase to, čím se Platón liší od všech filosofů až do doby helénismu, to jest, kdy znova pronikají orientální mýty do helénské oblasti, odtud mluvíme o helénismu, to je ta doba helénismu, toho upadajícího helénství, kdy znova přicházejí všelijaké mýty, o nichž se domnívali alespoň filosofové, že byly jednou provždy překonány.

Tedy, to bylo *extempore*, to sem vlastně nepatří, ale já to říkám proto, abyste viděli, za jakých okolností tam potom Sokrates cituje tu Diotimu, že říká, že Erós nejenom není bůh, ale ovšem ani člověk, je mocný *daimón*, ale že není krásný. Všichni říkali, že je krásný, a ona říká: nikoliv, není krásný. Sokrates, mladý Sokrates, se děsí, říká: no snad není ošklivý? Všichni říkají, že Erós je krásný. Víte, jak v renesanci se maloval Erós nebo Kupido, jak se říkalo polatinštěně, jako takové malé baculaté krásné děťátko, které s tím lukem střelí, postřeluje lidi a ti jsou pak beznadějně zamilovaní. Není krásný. A Sokrates, když se děsí, tak se dozvídá, že co není krásné, nemusí být ještě ošklivé.

To je zase záležitost logiky. Když se řekne ne, tak musíme vědět, že to je všechno ostatní kromě toho, co bylo negováno. Čili nekrásné nemusí být ještě ošklivé. Vidíte, jak to všechno v té filosofii musí klapat, všechno se tam musí nějak promyslet a dát. Ale ten Erós má k té kráse mimořádně silný vztah. On tu krásu miluje, on nemá krásu, není krásný, to jest on jí nedisponuje, ale nade všechno po ní touží a nade všechno ji miluje. A teď je tam nádherný přechod, říká, a protože to říká Sokrates, jak vzpomíná na Diotimu, čili vlastně cituje Diotimu, a protože moudrost je jedna z nejkrásnějších věcí, Erós je první filosof.

Což dává smysl, když víte, že *philein* je milovati, *sofia* (v pádě *sofian*) je moudrost. Čili ten, kdo nade všechno miluje moudrost, je první filosof. Samozřejmě ne historicky první, nýbrž je to archetyp filosofa. Je to vzor všech filosofů. Tam je ještě jedna skrytá věc. Totiž musíme se tázat, je to skutečně archetyp? Co to byly archetypy v době mýtické, v době archaických společností? Archetyp byla jakási událost, eventuálně jednání, chování bohů nebo héroů, polobohů anebo zbožněných prapředků, kterou bylo potřeba v důležitých ohledech napodobit. Napodobit až do ztotožnění.

Když se o tom chcete dozvědět něco víc, doporučuji Mirceu Eliada. Dvě knížky už tady vyšly: *Mýtus o věčném návratu* a *Posvátné a profánní* (doufám, že se tak jmenuje, nevím teď, jestli tam nebylo náhodou *Sakrální a profánní*, *Sacré et profane*). A teď vyjde první svazek, brzo vyjde první svazek toho jeho přehledu religionistiky. Ten tam tohleto líčí. Tedy archetyp, to bylo jakési dění, které bylo v pračase a bylo

kdykoliv opakovatelné za určitých podmínek. S opakovatelností tím, že jsme je napodobili. To dění, to jednání, chování jsme napodobili až do ztotožnění, poněvadž nemůžete napodobovat tímto způsobem tak, že zůstanete v distanci. Vy prožijete na sobě tu nadčasovou, nadhistorickou, nad-dějinnou událost. To je smysl svátků, magických obřadů a tak dále.

Platón věděl, že (abych citoval Komenského), že všichni filosofové vědí a každý jinač, to máme v *Labyrintu*. On věděl, že není jednoty mezi filosofi. A nemůže být jednoty mezi filosofi. Že jeden má vodu za *arché*, druhý vzduch za *arché*, třetí oheň za *arché*, pak někdo umrtví oživé nebo živoucí *archai* a udělá z toho *stoicheia*, což jsou mrtvé elementy, mrtvé prvky. Špatně se to překládá, u Empedokla jde o živly. Živel je živý, kdežto ty čtyři prvky Empedoklovy jsou mrtvé, protože první vraždu filosofickou v dějinách provedl Parmenidés, který tu *arché* umrtvil. Prohlásil, že to, co vskutku a plně jest, nikdy nebylo, nikdy nebude, vždy jest. Nemá minulost, nemá budoucnost. Není tam čas, není tam mnohost. Je to jedno a vešker o zároveň, *hen kai pan*.

To je myšlenková vražda. To je konec filosofie. Kdyby další myslitelé nebyli nuceni podnikat všechny možné pokusy o kompromis, tak by filosofie neexistovala. To byl první konec filosofie v dějinách. Jenomže právě to nešlo. Když někdo začne filosofovat, tak nemůže skončit. A když nějaký národ, nějaká společnost, nějaká kultura nebo civilizace začne filosofovat, nemůže skončit. Každý konec filosofie je vždycky jenom slepá ulička, z níž není východiska, když chcete dopředu, ale můžete se vrátit a jít jinudy. Těch konců filosofie bylo už mnohokrát v minulosti a vždycky přišli nějakí filosofové, kteří ukázali, že to definitivní konec není. Je nesmysl dneska zase poslouchat něco o konci filosofie. Takový Heidegger řekne, že filosofie je u konce, a myslí tím filosofii jistého typu a říká, že dále bude myšlení. Nevíme co. To je pak otázka terminologická, jestli tomu řekneme filosofie nebo ne. To je prostě otázka názvu, ale to myšlení, které bude myslet myšlení... [nesrozumitelné], které se bude k sobě vracet, sebekontrolovat a bude chtít vědět, co vlastně dělám, když myslím. To nikdy nemůže skončit, pokud tady budou lidé, kteří budou mluvit pravdu.

Pokud klesnou na úroveň zvířecí, přesně řečeno člověk nemůže klesnout na úroveň zvířete, když klesne na takovou úroveň, tak se stane něčím horším než zvíře. Člověk už nemá možnost se vrátit do stavu nevinné zvířeckosti. Vždycky to bude už provinilé zvíře, tedy bestie, po všech stránkách.

Tak ty kompromisy vypadaly tak, že třeba ten Empedoklés si vymyslel vnější čtyři prvky, ty byly mrtvé, a tudíž se nehejbaly, tak musel vymyslet něco, co s nima kvedlá. A to je láska a svár pro něj.

A stejně tak to bylo u Platóna, jak vidíte, nenápadně do toho vsouvám dějiny filosofie. Stejně tak to bylo u Platóna, který si vymyslel – Platóna jsme si říkali, že jediný z těch filosofů předhelénistických nebyl tak vyhozeně zaměřen proti mýtu. Všichni stavěli logos proti mýtu. Jediný Platón něco oceňoval na mýtu. A dokonce v *Sedmém dopise*, což tedy je mimořádně důležité, protože Platón vlastně psal všechny své takzvané dialogy, které nejsou dialogy, to je série monologů, například *Symposion*, tam skoro není rozhovor, něco málo na konci, když přišel Alkibiadés ožralý a začal tam místo o Erótovi mluvit o Sókratovi samotném a tak dále. Takže tam pak je maličko rozhovor a tak dál, to není to nejdůležitější. Říká se tomu dialogy.

Tak tedy kromě těch dialogů napsal, respektive zachovalo se několik dopisů Platónových. A právě v *Sedmém dopise*, v tom nejslavnějším *Sedmém dopise*, tam zdůvodňuje Platón, proč není tak docela odpůrcem mýtu. On říká, že někdy se filosofie může dostat do situace, kdy neví, jak dál, neví, jak to udělat filosoficky. Někteří samozřejmě se toho chopili už v minulosti a dodnes to tak chápou, že tedy filosofie v tomto smyslu, že prostě má jisté meze. Tady je třeba dodat historické meze jistě. Každá filosofie má své meze, protože nemůže vylézt ze své skořápky nebo prostě vyvléci se ze své kůže, i když naopak Kierkegaard říká, že filosofie každým svým krokem, pořádná filosofie, se vysvléká jako had ze své kůže. A hned Kierkegaard dodává, kvůli tomu to řekl: a tuhle horší přívrženci vklouznou do té kůže a předstírají, že jsou filosofové.

Ale každopádně ani filosof nepřekročí svůj stín, i ten největší. A tedy samozřejmě je potřeba vědět, že třeba Kantovi nemůžeme vyčítat některé věci, že neznal Hegela, protože Hegel přišel až po něm. Že

filosofie není něco mimodějného, naddějného. Naproti tomu Aristotelovi můžeme právem vyčítat, že hrubě dezinterpretoval první filosofy, že je nazval *hýlozoisty*. Protože *hýlé* je výmysl Aristotelův a on to strká těm prvním filosofům do bot. Říká, že oni si mysleli, hlupácci, že *hýlé* je oživená, to *zoé* je život, že? *Hýlozoista*, *hýlé* je látka, *zoé* je život, čili že ta původní látka že je oživená.

Zaprvé to nemá co vyčítat prvním filosofům, protože oni ještě neznali tu vraždu parmenidovskou, čili oni nevěděli, že látka musí být mrtvá, jako věděl Aristotelés. Ale zejména to není pravda, že si mysleli, že látka je oživená. Ta oživenost náležela *arché*, nikoli *hýlé*. To musíme rozlišovat tyto dva pojmy. *Arché* je to, co je první a co vládne. *Hýlé* nikdy nevládne. Navíc předpokládat, že všichni ti první filosofové mluví o *hýlé*, je nesmysl, protože pak by to museli říct, že Parmenidés, který říkal, že *arché*, počátek všeho je číslo, že číslo chápali jako *hýlé*, to je úplný nesmysl.

Tady vidíte, jak velcí filosofové jako třeba Aristotelés dělají chyby. Ale uvidíte, že každý velký filosof, i ten největší, dělá chyby. Tím spíše ti menší. Ale to je podstata. Filosof se vždycky musí pohybovat tam, kde se mýlí. A filosofii si neučíme proto, abychom se obohatili nějakými myšlenkami, nýbrž abychom přesně věděli, které myšlenky musíme vyhnat ze své hlavy, které už byly rozpoznány v minulosti jako omyly.

Dějiny filosofie jsou dějiny omylů. A ty dějiny musí každý znát, jinak se dopouští těch omylů znovu. A to si inteligent nemá připustit. Dělat stále znovu tytéž hloupé chyby, na to nepotřebuje nikdo studovat.

Dějiny filosofie jsou dějinami omylů. A je to ještě ještě jiný. Ty omyly nejsou hanbou. Cílem každého filosofa je vejít do dějin tím, že poprvé udělá nějaký velký omyl. Filosof si nemůže dělat nárok, jsme viděli, co ten Parmenidés tam údajně řekl, že bohové jsou jenom vozy. Filosof si nemůže dělat nárok, že to ví, že tu moudrost má. On ji jenom nadevše miluje.

Tedy zpochybňování, to je metoda filosofická. Samozřejmě nejen zpochybňování těch druhých, to je metoda sofistická. Filosof se prokazuje tím, že zpochybňuje ty druhé, ale také samozřejmě sebe. Což si sofista nemůže dovolit, poněvadž je placen za to, aby vzbudil dojem, že dokáže každého naučit slabší důvody dělat silnějšími a silnější slabšími, u soudu, v politice a podobně. Kdežto Sókratés, který se jinak velice ve všem podobal sofistům, se od nich lišil v tom, že je o to moudřejší než ostatní, že zatímco nikdo nic pořádně neví, tak většina se domnívá, že vědí. Ale Sókratés ví, že neví. Je to toto vědoucí nevědění.

Vědět, co nevím, to je metoda filosofická. Ne vědět, vědět něco, co vím. Vědět, co nevím. To je ta pravá věda. Ale samozřejmě to nemá s tou vědou, jak ji dneska známe, mnoho společného. Protože ta se daleko víc podobá tomu, čemu Řekové tehdy říkali mnohovědění. Vědět spoustu věcí. Patočka to jednou vyjádřil tak, že zatímco vědy pokračují tím, že k dosavadním znalostem a poznatkům přidávají další – jenom občas, to tam neříkal Patočka, to jenom dodávám, že občas musejí přestavět trochu, že už je toho moc a musejí zavést nový pořádek a tak dále – v zásadě k tomu dosavadnímu množství všelijakých poznatků přidávají další a další. Tak od toho se liší filosofie, že ta jde kupředu, když couvá. To jest, když udělá krok, a teď se podívá zpátky a podívá se, co to vlastně udělala, když udělala ten krok. Filosof tohle musí dělat při každém svém kroku. Dokonce on nemá odkud vyjít. To si filosofové dlouho představovali, že filosofie bude pevná a jistá, když se najde nějaký ten základní bod, na který se člověk postaví, jako to chtěl Archimédés: dejte mi bod a já pohnu zeměkouli. Takovýto bod pro filosofii neexistuje.

Filosof musí trochu nazdařbůh, tápavě. No, to není zcela tápavě, protože se musí něčemu naučit také. A když se ničemu nenaučí, tak mu to tam vznikne, aniž by se učil, to jsou ty nejhorší případy. Musí tápavě udělat krok na terénu, který nezná. Možná o něm někde slyšel, někdo si o tom něco myslí, ale on jej nezná. Má mapu, ale teď se ukazuje, že ta mapa nesouhlasí. To je místo pro filosofa. Ne aby vám říkal věčné pravdy, nýbrž aby zpochybnil věčné pravdy. Kdykoli si dělá nějaký výrok, nějaká formulace nárok na to, že je věčnou pravdou – věčnou pravdou, že je to, co máme. K tomu se ještě dostaneme, otázka pravdy je velmi důležitá. To je něco jako když se zeptáte fyzika, co to je čas, tak něco podobného, když se vědců zeptáte, co je pravda. Samozřejmě rozumný člověk nebude očekávat rozumnou odpověď, ten nejrozumnější člověk se ani vědců ptát nebude. Protože samozřejmě budou říkat staré věci, které si vymysleli nějakí filosofové...

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: *Symposion*, když Sokrates nejdřív cituje, co se dozvěděl od *Diotimy*, a *Diotima* řekne, že *Erós* je z těch důvodů, co jsem říkal, protože moudrost je jedna z nejkrásnějších věcí, je první filosof, tak potom za chvíli o několik řádek dále najdete, že to je vynikající sofista. Samozřejmě to tam dal Platón zase proto, aby bylo jasné, že sice ta žena byla znalá božských věcí, ale neměla páru o tom, co je filosofie, protože samozřejmě by si nemohla plést sofistiku s filosofií. A že ona teď pěla chválu na to, jak každého ukecá ten vynikající první filosof a vynikající sofista, no tak prostě nevěděla, o čem mluví.

A teď potom, když to zreferoval Sokrates, tak potom to začal interpretovat po svém. A v té Sokratově interpretaci, která pak už jde dál a říká tam věci, které vůbec nepřišly na mysl té *Diotimě*, tak tam mimo jiné najdete – a byl bych rád, kdybyste si to zapamatovali, že toto je to nejstarší místo literárně dochované – kde se o téhle teorii, že filosofie je láska k moudrosti, a nikoliv moudrost, kde se tam zároveň pokládá milování moudrosti za rovné milování pravdy. Tam sice není termín pro *filosofii*, což by znělo asi *filaletheia*, ale jsou tam slovesa. A je evidentní, právě to nemůžete potom v českém textu najít, musíte se podívat do řeckého, když byste si to chtěli ověřit, tam najdete, že *philosophien* a *filalethein*, obě tato slovesa tam jsou, že jsou totéž. Milovat moudrost znamená milovat pravdu. Slovo moudrost je dneska poněkud zastaralé a vyčpělé. Ve vědách mluvit o moudrosti je zpozdilé.

Čili budeme chápat filosofii jako tu myšlenkovou disciplínu, která nadevšechno miluje pravdu a nedomnívá se, že ji má. A když někoho potká filosof, někoho, kdo řekne, že on ji má, tak je nejvyšší povinností filosofa dokázat, že ji nemá. A musí se o to snažit tak dlouho, dokud ho ten dotýčný buď nepřesvědčí, že o něco lépe ví, co neví, anebo nesmí přestat do té doby, než ho vyvrátí. Poněvadž není možné připustit filosoficky, že někdo pravdu má, že je jejím držitelem, že je jejím vlastníkem. Tohle vyjádřil velký český filosof, o kterém se jednou Patočka vyjádřil, že je snad nejhlubším myslitelem v českých dějinách, Emanuel Rádl, když řekl v té poslední knížce, která je sice pěkná ke čtení, ale musí být chápána z celého předchozího Rádla, nikoliv naopak, Rádl v té knížce – jmenuje se *Útěcha z filosofie*, která znovu nedávno vyšla – tam napsal, že ne my máme pravdu, ale pravda má nás. Což znamená, že filosof tedy je té pravdě, nejenom že ji nadevšechno miluje, že po ní touží, ale netouží tak, že si sedne a touží, nýbrž dělá, co je v jeho silách, aby byl té pravdě k dispozici. Pravda není od toho, aby se poznávala, nýbrž od toho, aby se dělala.

To je samozřejmě pojetí, které může, když se to takhle řekne, tak může vést k nepochopení, že si každý bude podomácku vyrábět pravdy. Víte, že třeba teď postmoderní myslitelé mimo jiné napadají vůbec tu tradici evropskou, to znamená filosofickou, že vůbec je po čem toužit, že tady je nějaká pravda, která stojí za to, aby člověk jí věnoval svůj život, dal se k dispozici, dal se do jejích služeb. U nás to tady říká Bělohradský třeba tak, že prostě pravd je v tomhle světě strašná fůra, každé má nějakou pravdu, ale to vůbec filosofii nezajímá.

Že tady proti této tradici samozřejmě jsou jiné koncepce filosofie, ale já tuhle považuji za správnou a budu na ni navazovat. Tedy konkrétně takhle představa, že filosofie se nezajímá o ty pravdy, každé stejně má nějakou, nemá cenu se s ním o tom hádat, je prostě v rozporu s tím, co známe z toho Sokrata, Platóna, že tedy filosof je ten, kdo nadevšechno miluje pravdu. A také je dobré si uvědomit, a to snad nemusím říkat vám, to budu říkat studentům filosofie spíš, že je rozdíl mezi milováním pravdy a milováním filosofie. Jsou milovníci filosofie, kteří nejsou milovníci pravdy.

A to je prostě něco jako – mně to připadá, odpusťte blbé srovnání samozřejmě, jak ve středověku nebo v renesanci ještě možná víc, jak prostě lidé strašně rádi jedli dobré věci, jenomže se jim to do žaludku nevešlo, tak prostě občas vyšli ven a tam si strkali nějaké peříčko do krku, až to všechno vyzvrátili, a pak mohli zase hodovat dál. Bavilo je to hodování, nikoliv ten pocit najedení. Mně připadá nějaká podobnost této zvrácenosti je tam, kde někdo miluje filosofii a kašle na pravdu. Co to vlastně miluje? Musí dělat obraz filosofie, který s filosofií nemá co dělat. Poněvadž filosofie je milování pravdy. Nemohu milovat filosofii v pravém slova smyslu milovat a v pravém slova smyslu filosofií, jestliže také nemiluji a nadevšechno nemiluji pravdu samu. Dokonce já musím tu pravdu milovat víc než tu filosofii, poněvadž

koneckonců filosofii dělám já, a to znamená, já miluju sám sebe, to je moje potěšení dělat filosofii. Ale milovat pravdu, to já tu pravdu nedělám, na rozdíl od těch, kteří jsou přesvědčeni, že naopak dělám a že každý si dělá nějakou svou.

Tady jsme teď, padlo to slovo postmoderna. Já si myslím, že se s tím můžeme i hned vyrovnat, protože nepochybně je to věc, se kterou jste se mnohokrát setkali. Jedna věc je, že musíme rozlišovat mezi filosofií a sofistikou. Zároveň však musíme vědět, že už starověcí sofisté přišli na mnoho velice zajímavých a důležitých věcí, což neznamena, že je budeme exkulovat, ale budeme je číst. Totéž platí o sofistech dnešních, což jsou intelektuálně lidé, někteří, mimořádně pronikaví. Tedy *Derrida* není žádný hlupák, to je nejpozornější myslitel konce tohoto století, ale není to filosof po mém soudu.

Pravda je, že slovo sofistika má trochu pejorativní charakter, vypadá to jako nadávka, tak prosím, od tohotohle si odmyslete. Patří sem ještě další věc, ke které se také vrátíme. Slovo filosofie je řeckého původu, protože filosofie je řecká. To není mnoha odborníkům nejrůznějších, dokonce kulturních, humanitních oborů jasné. Například jestli jste četli *Historii začíná v Sumeru* Kramera, tak tam najdete kapitolu, která Sumerům připisuje nejenom filosofii, ale dokonce metafyziku. Naprostý nesmysl.

Je jenom jediná filosofie, a to je řecká. Všechno ostatní není filosofie, ale může se filosofií stát za jistých okolností. Stejně tak jako řecké mýty, některé způsoby, něco, co najdeme u Homéra, v *Hésiodovi* a tak dál. Prostě muselo to být nějakým způsobem interpretováno a my najdeme v té filosofii zbytky mýtů. Dokonce je možno říct, že tam některé základní struktury mýtické jsou ve filosofii zachovány, jsou pouze racionalizovány. To všechno prosím ano, ale filosofie je něco jiného než ty mýty, které byly racionalizovány. Je otázka, co uděláme pak s tím.

Tedy také v tomto smyslu musíme zachovat určitou přesnost pojmovou. Prostě neexistuje žádná stará čínská filosofie, stará indická filosofie, stará sumerská nebo já nevím jaká. Prostě filosofie je jenom tam, kam se dostala infekcí ze starého Řecka. To je vynález jako vynález kola. Prostě někdo ho vynalezl a pak se to šířilo, a kam se to nedošířilo, tam ho nevynalezli. To není tak, že prostě každý, když má dost času, vynalezne nakonec kolo, každá civilizace, každá kultura. Nikoliv.

To je stejné jako v přírodě. Víte, jaký výsledek mělo, že při kontinentálních driftech se odtrhla Austrálie, Nový Zéland a tak dál, se odtrhla od ostatních kontinentů a tam došlo k vývoji úplně jiného typu, oddělenému vývoji? Takže některé vynálezy, k nimž došlo na kontinentech později po odtržení, tam prostě nedošly. Takže například tam prostě zvířata nevynalezla, nebo příroda nevynalezla placentu. Prostě tam jsou vačnatci. Prostě i příroda má své historické vynálezy, k nimž může dojít a nemusí. Je otázka, jestli vždycky za vhodných podmínek vůbec dojde k vzniku života. Může a nemusí.

Tohle, určitý prvek kontingence, patří k dějinnosti a zejména také k historičnosti, že? Nebudeme mluvit o dějinnosti v přírodě. Tam je pouhá historičnost. Dějinnost je možná jenom u člověka. Musíme to takto rozlišit, protože máme dvě slova, abychom jim dali různý význam. Proč bychom dávali různým slovům stejný význam? To je zbytečné. Když už máme dvě slova, tak dáme různý význam. A když máme dva významy a jedno slovo, tak musíme vynalézt druhé slovo, abychom se domluvili a nenazývali filosofii filosofii fotbalu, což je se „z“, a filosofii ve smyslu platónově a tak dále, což je se „s“.

Máme tyto dvě možnosti, náš pravopis připouští toto rozlišení. Tak prosím, filosofie ekonomické reformy je se „z“, filosofie fotbalu je se „z“. Filosofie, kterou my tady budeme trochu pěstovat, je se „s“, protože to nese význam *sofia*, a žádná *zofia*. *Filein*, abychom tam mohli taky říct, že tam budeme psát tvrdě i? Nikoli, tam bylo *jota* v té řečtině. Řekové vymysleli jak filosofii, tak slovo filosofie. Musíme to respektovat. Je absurdní to převracet. Zejména je to absurdní u filosofů. Čili to je dost důležité.

No ale teď zpátky k té moderně a postmoderně. Víte, v tom je veliánský zmatek. To slovo bylo raženo nejdříve americkými architekty, pak se to přesunulo do Evropy, tam se toho chopil kdekdo a začalo se mluvit o postmoderně také v myšlení. Nás bude zajímat jenom toto, co je postmoderna v umění, nechme stranou. Postmoderna je divné slovo, protože divné slovo je už moderna, že? Například *Platón* byl moderní, modernější než *Sókratés*. *Sókratés* byl modernější než *Empedoklés* nebo *Hérakleitos*. Prostě je to jenom takhle relativita, že vždycky je něco nového a to je moderní, módní. Jaký je rozdíl mezi tím?

Čili my se musíme opřít o nějakou interpretaci. Po mém soudu nejhlubší interpretace moderny je *Nietzscheho*. A já vám tady teď řeknu něco, nebo stručně zopakuji něco, co asi většina z vás zná. To jest, je to to líčení, mnohokrát už filosofy interpretované líčení toho bláznivého člověka, který o polednách vyšel na náměstí na rynek a měl v ruce lucernu, rozsvítil ji, a teď v plném slunci hledal s tou lucernou cosi. Lidé se smáli a říkali: „Co blbneš? Co hledáš?“ On jenom ucedil: „Hledám Boha.“ A hledal dál. Oni se mu smáli tím víc a říkali: „Ale ale copak? On se ti ztratil? Někam se zaběhl jako pes?“ Tak se našťoval ten muž a praštil s tou lucernou, rozšlapal ji, rozbil ji celou, a říká: „Bůh je mrtev! A vy, co se tady chechtáte, vy jste ho zabili!“

Potom to pokračuje, říká: „No ale tak buďte na to hrdí! Toho zabít člověka, to se podaří leckomu, ale zabít Boha, pane, vy jste pašáci! Buďte na to hrdí, vy jste zabili samotného Boha!“ A pak odchází a nechá zvonit umíráčkem za umírajícího Boha. Předtím ještě říká: „Copak vy to nevíte? Copak tu mrtvolu, vy o té mrtvole nic nevíte, necítíte ten pach?“ Tak tohle je historka, která něco znamená. To je geniálně vymyšleno, mnohokrát to bylo interpretováno. A ještě si uvědomte, prosím, tento provokatér, mimořádný provokatér *Nietzsche* – mimochodem zase z toho hlediska, jak si budeme tady říkat, *Nietzsche* není filosof. To je další věc. Prostě můj argument je, že to není urážka pro kočku, když řeknu, že to není pes.

Na *Nietzschovi* je možno založit celou řadu a byla založena celá řada filosofii, ale on není filosof. Filosof musí být vnitřně integrovaný. Filosof musí mít nějakou filosofii, a ne jenom jednotlivé nápady. A on měl nápady tolik, že si každé něco z toho vybere a udělá z toho filosofii. K tomu se vrátíme, co k filosofii je zapotřebí. Dneska jenom taková úvodní lekce.

Tento *Nietzsche* s tímto příkladem, s touto historkou, s touto příhodou vymyšlenou – to je vlastně *mythos*, že? To je *mythos*. To je něco podobného, jako si vymýšlel Platón mýty. Už jsem říkal, že on není tak ostře proti mýtům, ale je ostře proti Homérovi a Hésiodovi. A když filosof už musí použít mýtu, tak je nejlepší, když si ho sám vymyslí, aby věděl, co s ním má dělat, a ne, aby si vzal nějaký mýtus starý a doloval z toho, aby to bylo, jak Platón říká, „smyslem nevyčerpatelné“. To se k filosofii nehodí. Filosofie radši si vymyslí mýtus. A tak si Platón vymyslel mýtus o jeskyni. Jak ten filosof tam vzniká tím, že se nějak uvolní ty pouta, jimiž jsou všichni připoutáni, on se může obrátit a vyjít z té jeskyně. To je historka. On leze z té jeskyně nahoru, tam je oslněn světlem, pak si na to zvykne, pak zase leze dolů a zase je oslněn tím světlem, takže nic nevidí ve tmě. To je ta historka. To není filosofie, to je historka.

A někdy taková historka dokáže říct mnoho zajímavého a je možno o tom filosofovat, je možno na tom založit filosofii. Dokonce poskytuje to potom některým lidem možnost si dělat legraci, že filosof je ten, co vylezl z jeskyně. To jste možná taky četli v české literatuře, možné je všechno.

Tento *Nietzsche* charakterizoval modernu, moderní dobu, moderního člověka, modernu, modernitu jako nihilismus. Teď, jestli znáte něco z druhé ruky z české literatury, například Masaryk v celém *V boji o moderního člověka* a náboženství se o *Nietzschovi* vůbec nezmiňuje, ale v *Ideálech humanitních* tam má věnováno [nesrozumitelné] – to je naprosté nepochopení *Nietzscheho*. Tam je *Nietzsche* interpretován jako nihilista. Tedy jako filosof, který doporučuje nihilismus. To je po mém soudu hrubý omyl. Ale jsou možné i jiné výklady. Já vidím jako důležité, že *Nietzsche* se narodil v pastorské rodině. Jeho otec byl farář, protestantský, luterský. A to ho hluboce poznamenalo. A tedy všechno musíme vykládat jako jakousi vzpouru proti tomu vyprázdněnému křesťanství. To je analogie toho, co udělal *Kierkegaard* v Dánsku. Ten to udělal trochu průzračněji, ale v některých ohledech ještě méně průzračně.

To jsou mimořádné postavy, velice ovlivnily 20. století, ale nejsou to filosofové v pravém slova smyslu, poněvadž nemají filosofii. Oni mají filosofické nápady, tomu říkáme ty jednotlivé filosofické nápady, tomu říkáme *filosofémata*. A takové *filosoféma* je skutečně takové semeno, z kterého může vyrůst strom. Ale ten strom tam není původně. Prostě semeno není strom. Strom musí vyrůst. A když nevyroste, tak je to jenom semeno. To už je v evangeliu, že tedy pokud to semeno nepadne za své a nevyroste z toho něco, tak zůstane samo, ale nic z toho není. A když z toho něco vyroste, tak už zase není semeno.

Takže musíme rozlišovat. Prostě v *Kierkegaardovi* a v *Nietzschovi* máme semeno, nikoliv filosofii. Filosofie

se z toho musí teprve vypěstovat, respektive nechat vyrůst. A ty vyrůstají dodnes, pořád vyrůstají nové a nové filosofie, těch interpretací je nespočet už a některé jsou docela chytré. Jenom příklad, že tomu tak je, že třeba největší filosofové existence *Heidegger* a *Jaspers* se liší v tom, že třeba v případě *Kierkegaarda* každý navazuje na jiné spisy. Zatímco *Jaspers* čerpá svou interpretaci *Kierkegaarda* zejména z těch jeho pseudonymních spisů. *Kierkegaard* měl takový zvláštní způsob, že některé spisy podepisoval a jiné nepodepisoval. Přesně řečeno, celá Kodaň nebo celé Dánsko vědělo, že to napsal *Kierkegaard*, ale líčí se tam, jako kdyby to napsal někdo jiný. Má čtrnáct nebo kolik pseudonymů, nebo těžko říct, že pseudonymů, prostě všelijaká jména jako *Climacus* a *Anticlimacus*. O tom jsou celé knížky, jenom o těch pseudonymních soustavách a jménech a pseudonymních autorech. A na ty navazuje *Jaspers*. Zatímco vedle toho psal takové takzvané náboženské spisy, *erbaulich*, takové ty vzdělavatelné spisy, a na ty navazuje hlavně *Heidegger*.

Už na tom je vidět, že prostě není možno pojmut *Kierkegaarda* – a totéž platí o *Nietzschovi* – není možno pojmut jako integrovaného myslitele. Prostě to je přeplněno všelijakými skvostnými nápady, ale filosofie to není. A oni nejenom že to neuměli, to je špatně řečeno, oni to nechtěli nikdy. Oni to dělali naschvál. Oni velice tím protestovali proti té falešné tradici, jak se domnívali, zejména proti *Hegelovi*, že filosof má dělat velké systémy. A oni naschvál ne systémy, ale naschvál, aby to nebylo možný, a tak tam dávali věci, který jsou proti sobě.

Tedy zpátky k *Nietzschovi*. *Nietzsche* charakterizoval modernu jako nihilismus. Ne proto, že by to doporučoval, on to odhaloval. Odhalil modernu jako nihilismus. *Nietzsche* je ten, který říká: „Vy jste toho Boha zabili!“ Ne: „Pojďte, zabijeme Boha.“ „Vy jste ho zabili!“ On ho hledal a Bůh nikde není. To je ta jeho teorie podvrácení všech hodnot, znehodnocení, odhodnocení všech hodnot, *Entwertung der Werte*. To je to, co on odhaluje. Všichni ještě pořád mluví, jako kdyby hodnoty nějak byly a jako kdyby je uznávali. A *Nietzsche* říká: „Vy ve skutečnosti žádné neuznáváte. Vy jste ty hodnoty zlikvidovali. Vy jste toho Boha zabili.“ To je to, co říká. A tady, jestliže tohle vezmem, samozřejmě by bylo potřeba vyložit to důkladněji, co to vlastně všechno znamená. *Nietzsche* říká, že dokonce tento nihilismus té moderny je plodem křesťanství. Kdyby nebylo křesťanství, tak k tomuto specificky evropskému fenoménu, který je nesrovnatelný s nihilismem třeba buddhistickým a tak dále jinde ve světě, by bývalo nikdy nedošlo. To je další věc, je potřeba to studovat, pochopit, o co jde, a ne jenom kavárensky užívat nějakých názvů a prostě tak se bavit. To není filosofie. Filosofie je snažit se pochopit, co vlastně ten *Nietzsche* tím rozuměl. A jestliže tohleto vezmeme a dál s tím budeme operovat širě, no tak pak je otázka, co je postmodernismus nebo postmoderna. Co to je *postnihilismus*? Na tuto otázku nikdo z postmoderních myslitelů prostě nedokáže pořádně odpovědět. Oni všichni vycházejí z *Nietzscheho*, ale povrchně. V této věci povrchně. To neruším tím, že třeba *Derrida*, *Lyotard*, další, *Vattimo*, už míň, jsou všichni velcí myslitelé. Ale v této věci povrchně, prostě oni se s tou věcí nekonfrontují vlastně.

Čili toto teprve čeká. Situace je taková, že už to čeká dlouho. A že tady v Americe například teď je situace taková, že každý si vykládá postmodernu po svém. Je to takový divný název. Postmoderna, jak jsem naznačil, je divný název, jako středověk, novověk, to je prostě neobsahový název. To je velmi podezřelý, že Evropané nechtějí rozumět, nejenom že nerozumí, ale nechtějí rozumět svým vlastním dějinám věcně, že to přikryjí takovým formálním, prázdným, vakuovým způsobem: starověk, středověk, novověk, moderna, postmoderna. A prostě za tím nic není, to slovo nic neříká. Čili to není teprve vina postmodernistů, to tady máme už z minulosti.

To je dobrý filosofický zvyk: nazvat nejdřív něco nějak a pak teprve zkoumat, co to je. Bohužel filosofové si musejí uvědomit, že když tohleto udělají, tak velice rychle, když mají úspěch a to slovo se dostane do běžného jazyka, velice rychle je spojeno s něčím, o čem si lidé dělají naprosto jasno. Příklad nad jiné je, když *Herakleitos* poprvé zavedl termín *logos* do filosofie. Samozřejmě ho najdeme v *Homérovi*, to je staré slovo, ale poprvé tomu filosofický význam dal *Herakleitos*. A také druhá věc je, že *Herakleitos*, i když tomu dává ten význam, tak se díval, co to slovo samo říká. Neboť slova nejsou pouhé značky. To je bohužel to, co se teď učí, že jazyk je systém znaků. *Nonsens*. Slovo není znak. Slovo je víc. Slovo něco říká.

Jazyk nám něco předříkává. My nemůžeme nic říct, kdyby nebylo jazyka, který něco předříkává. My se musíme nějak řídit tím jazykem, abychom vůbec mohli něco říct, aby nám někdo rozuměl. My nemůžeme říkat cokoli nás napadne. My nemůžeme hejkat, jak chceme. Musíme si nejdřív osvojit ten jazyk a musíme vědět, co které slovo říká, a teprve pak se dá posoudit, jestli ho užijeme ve správném nebo nesprávném kontextu a tak dále. Prostě vždycky mluvit znamená chovat se podle nějakých pravidel. A to nejsou jenom pravidla gramatická, to chápete, že tohle nemám na mysli.

A tak tedy filosof se táže, co to slovo říká. Slovo *logos* v řečtině pochází od *legein*. Podobně v latině, která se poopičila, máme sloveso *lego*, *legere*, které znamená sice trošku něco jiného, ale má společný kořen indoevropský. Zatímco *legein* v řečtině znamená mluvit, mluvit, *lego*, *legere* znamená čtu, čísti. V němčině čísti se řekne *lesen*. To je od stejného kořene indoevropského, nebo jak Němci rádi říkají, *indogermánského*. A ve všech případech je v povědomí těch, kdo jazyku naslouchají, kořen, který neříká o mluvení ani o psaní nebo o čtení, nýbrž o sbírání.

V němčině například dodnes sbírat v lese suché dřevo, probírka lesa, se říká *Holzlese*. Nebo vinobraní se řekne *Weinlese*. Tam to mají přímo ještě živé. *Weinlese* je živé slovo dneska a je to od *lesen*. Znamená to sbírat. A tohleto platí také, když se podíváte do slovníku, tam nenajdete všechno, ale tohle tam náhodou najdete v řečtině třeba, že původní význam *legein* je sbírat, dávat dohromady.

A teď my v češtině ovšem máme, víte, dohromady znamená dávat na hromadu. Ale to je právě něco jiného. Sbírat do jednoty, tak jako vaše buňky jsou sebrány v jedno tělo a nejsou pouhou hromadou. Tak jako písmena, a tady můžeme citovat *Aristotela*, jako písmena ve slově nebo hlásky, když mluvíte, nejsou jenom pohromadě jako hromádka písmen, nýbrž tam je něco, co je sjednocuje. A toto sjednocující, to je *logos*.

Proto *Herakleitos* v jednom zlomku mluví o tom, že, a já to teď už nemusím dělat podrobně, spíš jde o ten význam, a to je už interpretace, musíte vědět, že je to vlastně kombinace dvou zlomků z *Herakleita*. *Herakleitos* mluví o rozdílu mezi pouhou hromadou náhodně rozházených věcí a nejkrásnějším světem. Ten zlomek je zachován velice kratičce, takže ten kontext tomu chybí, tam je: „I nejkrásnější svět jako pouhá hromada náhodně rozházených věcí.“ To je všechno. To je celý zlomek. Interpretuje se to, samozřejmě i tohleto čtení je také možné jiné tam [nesrozumitelné] nikoliv o světě, nýbrž o těle a tak dále. Bohužel ten překlad *Kratochvíl*, *Kosík*, ten nechal právě tyhlety souvislosti, tyhlety konotace nechal padnout pod stůl, si to můžete srovnat. S jinými dohromady, kde *Herakleitos* říká v jiném zlomku, že všechno, co se děje, se děje podle *logu*. Bohužel zase v tom překladu *Svobodově* tam máte „podle této řeči“. *Logos* je chápán jako řeč, že je to podle řeči *Herakleitovy*, že jak to on říká, tak je to tak. Samozřejmě, že ne. *Logos* je to, co sjednocuje svět, že to není pouhá hromada náhodně rozházených věcí.

Oporu jistou můžeme mít v *Aristotelovi*, který to je také filosof, na kterém není možno postavit jednu filosofii, jenže on to sám stavěl, takže vlastně tam máme teď nejasno a tak dál. Prostě ale je to mnohem nepořádnější filosof než *Platón*, na druhé straně tam mnohem větší vědec než *Platón*. Proto také se zachoval v evropské paměti po pádu Říma, už teda předtím, a po pádu Říma se zachoval v povědomí jako vědec a jako filosof nebyl znám vůbec. Jeho spisy nebyly, ty se pak překládaly teprve z arabštiny, když to přes Araby, kteří tehdy prostě když Evropa byla naprosto zničená, to byla džungle, něco jako dnešní Jugoslávie, bandy, který přepadávaly ty lidi, nikdo si nebyl jist životem. To byl evropský začátek evropského středověku. V té době na Hispánském poloostrově kvetla vzdělanost. To byl výkvět vši vzdělanosti, vši vědy, umění a tak dále, zejména v *Córdobě*, kde prostě tam vedle sebe vidíte učence a filosofy islámské, křesťanské a židovské, nebo židovské a křesťanské, prostě spolu diskutují a neházejí po sobě bomby.

Takže *Aristotelés* měl jednu takovou metodu, že když zkoumal nějakou skutečnost, tak se tázal: „je možno to dělit?“ Této otázce se naučil od *Démokrita*, ale toho přeceňoval, nechme stranou. A aplikoval tuto otázku na *logos*. Jeho smysl té otázky byl v tom, že jestliže něco jde dělit, tak se hned ptá, jestli to jde dělit do nekonečna, nebo to dělení má někde konec. Jestliže to jde dělit do nekonečna, tak to znamená,

že je to vymyšlená záležitost. *De facto* je to proti Zénónovi, proti těm jeho paradoxům o Achilleovi a želvě a podobně.

A tohle aplikoval na *logos* a říká: „Můžeme *logos* dělit? Třeba *logos* knihy. Můžeme, protože i každá kapitola má *logos*. Můžeme *logos* kapitoly dělit? Samozřejmě, i každý odstavec má *logos*. Můžeme *logos* odstavce dělit? Můžeme, každá věta má *logos*. Můžeme také *logos* věty dělit? Ano, každé slovo má *logos*.“ A teď otázka nastala: „A můžeme také dělit *logos* slova?“ Aristotelés říká: „Slovo můžeme dělit, ale pak už tam žádný *logos* není.“ Čili tady vidíte rozdíl slovo a *logos*. Překládat *logos* jako slovo je matoucí v určitých aristotelských souvislostech. Slovo můžeme dělit, totiž na slabiky nebo na hlásky nebo na písmena, když je to napsané. Ale pak už tam žádný *logos* není. *Logos* je tedy to, co z pouhé hromádky písmen nebo hlásek dělá slovo.

Tak tady vidíte, o co jde. Pozoruji s neklidem... už je konec? Prosím vás, vy mi to teď musíte říct. Já, ty... ne, tři čtvrtě.

Jiný hlas: Do tři čtvrtě.

Hejdánek: Do tři čtvrtě máme, že jo? Musíte mě upozornit, když náhodou někdy přetáhnu, protože já nemám ponětí o času a zapomínám se dívat na hodinky.

Prostě dneska smyslem bylo, abyste viděli, že první dojem z filosofie bude váš první dojem nutně bude provázen jakýmsi pocitem zmatku. Je tam spousta věcí, které na první pohled nesouvisí, a přesto se venku ukáže, že tam nějaké souvislosti jsou. To je to, co filosofii dělá filosofií, my si o tom budeme říkat ještě příště. Zatímco vědy, a to je poslední provokace, která vás má přimět k tomu, abyste také přemýšleli trochu o tom. Zatímco vědy si, a zase podle dikta Patočkova, mezi sebou rozdělily universum. To jest každá si vybrala kousek universa nebo přesněji řečeno někdy jenom aspekt a ničím jiným se nezabývá, tam není kompetentní, tam je kompetentní jiná věda, jiný obor. Rozebraly si mezi sebou universum, takže už nikdy to universum nejsou schopny dát dohromady. To, co dají dohromady v podobě encyklopedií nebo podobným způsobem nebo akademií věd a podobně, to je multiversum a ne universum. Filosofie je tady proto, aby se pokusila myšlenkově zachraňovat povědomí o universu jakožto universu. To jest *ad unum vertere* – vztáhnout všechno k jednomu. Filosofie tematizuje celek a tudíž musí tematizovat ten *logos*, který z pouhé hromady ten celek dělá. Ne slovo, jazyk, *logos*. To, co sjednocuje. To je vlastně téma filosofické.

Kdyžto vědy tento celek ztratily, žádná se k němu není schopna vztáhnout, a pokud se nějak vztahuje, tak špatně, nevědomky, brání se tomu dokonce. A jestliže filosofie tedy je povolána k tomu, aby zachraňovala v mysli lidstva povědomí o celku, na celek, na universum, tak je také na univerzitě povolána k tomu, aby zachraňovala jednotu univerzity, aby to nebylo něco jenom jako polydisciplína nebo nějaká zoologická zahrada, kde jsou různá zvířata, to jest různé vědy, každá v jiné kleci, a bacha, aby se navzájem požíraly. Tady spíš je to, že si prostě nerozumí. Filosofie tedy je nezbytná k tomu, aby si vědci navzájem také mohli něco říct, aby si mohli rozumět. Ale daleko nejdůležitější je, že má, a to je otázka, jestli to filosofie dělá, můžeme kritizovat mnohé filosofie, které tohle nedělají, že má dát k dispozici vědcům prostředky, které nepatří k jejich odbornosti, a přesto jsou nezbytné k tomu, aby věda byla vědou. Neboť míra vědeckosti každé vědy spočívá v tom, do jaké míry vědec ví, co dělá, když myslí. Ale k tomu se vrátíme zase ještě.